

JOSIP KOSOR U SJEĆANJIMA SUVREMENIKA

Sažetak: U autobiografskoj knjizi *Libar moga života* Jozo Kljaković je ostavio podosta zanimljivih zapažanja o našim ljudima u dinamičnim europskim zbivanjima nakon prvoga rata. Među njima posebno su interesantna svjedočenja o Josipu Kosoru. Tri Kljakovićeve sličice o njemu vrijedan su prilog njegovoj nadasve nesvakidašnjoj biografiji.

Ključne riječi: Kljaković, autobiografska sjećanja, Kosor, biografija

Josip Kosor bio je pisac nesvakidašnje sudbine; rođen 1879. u Trbounju, odgojen i školovan u Slavoniji, kretao se europskim gradovima i metropolama kao rodnom Dalmacijom i Slavonijom. Pretvorivši cijeli svijet u prostor svojega života i djelovanja, živio je u Zagrebu, Splitu, Beogradu, na kraju u Dubrovniku, ali i u Londonu, Beču, Parizu, Moskvi, južnoj Americi i drugdje. Otvorena duha, prijateljevao je s mnogim značajnim imenima poput Zweiga, Bahra, Stanislavskog, a zanimljiva su kulturnoj i književnoj historiografiji njegova druženja s našim piscima i umjetnicima, poglavito na razmeđu stoljeća i u danima turbulentnih previranja na političkoj i društvenoj pozornici za vrijeme i nakon prvoga rata, o čemu izuzev svjedočenja suvremenika nema detaljnijih priloga.

U ovom radu navest ću nekoliko rečenica što ih je o Kosoru ostavio slikar Jozo Kljaković, također jedan od značajnijih naših ljudi i kroničara zbivanja u danima kada se krojila slika budućeg ustroja i Hrvatske i Europe. U knjizi *Libar moga života*, objavljenoj nedavno, na vidjelo izlaze mnogi i široj javnosti nepoznati detalji iz umjetnikova života, koji bljeskom sjećanja rasvjetljavaju i jedno nadasve zanimljivo i burno vrijeme, kojemu umjetnik nije bio samo kroničar i bilježnik nego i uvjerljivi svjedok. Naime, kao sudionik mnogih događanja Kljaković je izbliza moga vidjeti sve ono što se zbivalo i na umjetničkoj, ali i još više na društvenoj pozornici vremena, što je na određeni način odredilo i njegovu sudbinu. Razočaranja odnosima na društvenoj i političkoj pozornici umnogome

će utjecati na njegov odlazak u emigraciju, najprije u Rim a potom i u Argentinu, i bitno odrediti njegovu sudbinu. Osim slikarstva, Kljaković je intenzivno pisao. Uz knjigu *U suvremenom kaosu* tiskanoj 1992. godine u izdanju MH i romana *Krvavi val*, tiskana 2011. , u njegovim rukopisima ostalo je podosta stranica čiji kapital nije samo kulturološke, već i književne vrijednosti. *Libar moga života*, nađen u umjetnikovoj ostavštini, svojim memoarskim sadržajem bremenit je podacima o ljudima (Čerini, Uzelcu, Ujeviću, Mitrinoviću, Medoviću, Gašpiću, Gecanu, Čipiku, Miličiću, Krleži...), među kojima je i bio i Josip Kosor.

Nakon odlaska iz Praga i dolaskom u Beč, tada središte kulturnih događanja u Europi, Kljaković navodi kako se susreo s mnogim našim ljudima. Kljaković piše: *“Među mnogim našim ljudima upoznao sam u Beču i Josipa Kosora. To poznanstvo sam smatrao velikom dobiti jer sam već prije bio pročitao njegove novele “Crni glasovi” koje su mi se jako dopale. Sama njegova figura nije mnogo kazivala, ali u saobraćaju je bio simpatičan. Imao je glavu kao nasmijana naranča, tijelo oniže medvjedski zdepasto, noge malo krevljaste, koje su ispod kratkih pantalona virile i u hodu poskakivale tresući cijelim tijelom. Za Kosora mi je Mate Skarneo rekao da nosi u džepu punu kutiju krepanih muha. Kad sam ga upitao zašto, odgovorio mi je: - On nema solada, a ide u najelitnije restoracije na ručak. Na kraju pečenke ubaci dvije muhe u tanjur i udari u dreku. Dođe konobar; dođe i direktor; on im pokaže što ej našao u jelu i ponovo započne drekati. Direktor ga zamoli neka oprost i neka ne viče – ne treba platiti ništa. On se smiri i ode ‘ljutit’ iz restoracije. Sutra ponovi istu scenu, u drugoj restoraciji. Bogzna, je li to bila istina, ali ja sam se dobrano nasmijao.”* (str.56)

Druga zgoda koju Kljaković opisuje vezana je za boravak u Ženevi, kada je također susreo Kosora. Vraćajući se iz šetnje kroz engleski park uz Lemansko jezero, Kljaković piše o prizoru koji je vidio: *“Inženjer Jozo Aljinović nosio je na ramenu Josipa Kosora i trkom jurio prema kiosku čuvara parka. Kosor je stenjao, Aljinović je nešto meni govorio, ali ja nisam razumio što govori. Kosorove kratke i široke hlače još su više u tom položaju skratile da su se vidjeli iznad spuštenih čarapa njegovi rutavi bataci. Kasnije sam doznao od Aljinovića da su Kosora spopali grozni grčevi u crijevima i da nije mogao ni koraka učiniti, a da se ne dogodi ono što je bilo nezgodno i za njegove hlače i za mjesto na kojem su se nalazili. On je jurio s njime u kiosk računajući da tamo ima klozet. Međutim tamo nije bilo klozeta. Zgrabio sam jednu kantu, kojom se polijeva cvijeće i podmetnuo pod Kosora. Ali siromah Kosor nije dospio spustiti hlače i badava je bio sav moj trud i nastojanje da spasim Kosorove hlače. Dvije bake koje su čuvale park otvorenih i razrogačenih očiju promatrale su ovu neobičnu scenu. Bakice sam molio da oprostite i prikazao sam Kosora kao teškog bolesnika. Dobre starice su se smilovale i pružile Kosoru*

prvu pomoć. Čistile su ga i prale. Čudile su se samo njegovim crvenim dlačurinama kojima su bile ukrašene noge. Čudile su se i njegovim čarapama kroz koje su provirivali prsti. Kad je čišćenje bilo obavljeno i kad je Kosor navukao na sebe vlažne hlače, htio sam staricama dati nekoliko franaka. One nisu htjele primiti nego su u novinski papir zamotale par čarapa koje su same splele i poklonile ih Kosoru. Sirote, one nisu znale da će Kosor i njihovim čarapama odrezati prste, jer njegova je fiksna ideja bila da organizam mora imati promaju". (str.83)

Treći prizor vezan uz Kosora zbio se za Kljakovićeve beogradskog boravka uoči 'velikih pobjeda' u ratu. Kljaković piše:

"Meštrović je obavio svoj posao prije mene i vratio se u Zagreb. Ja sam ostao u Beogradu još nekoliko dana i čekao da se obave formalnosti moga odsustva. Posjete starim prijateljima i kavanskom stolu umjetnika i književnika bio je sav moja posao u Beogradu. Prijatelji, opijeni pobjedom, su se prilično promijenili. Svi su oni prije rata meni bili bliži i ja njima. Uz sve to, bili su oni uvijek spremni da mi učine svaku uslugu. Rijetki su bili oni koje pobjeda nije ošamutila. Oni su se rugali i Kajmakčalamu i 'kajmakčalanskim pobediocima'. Vojislav Jovanović –Marambo je pričao da je čuo da Franche D'Epere traži od francuske vlade neka u Parizu u znak zahvalnosti za spas Francuske podigne spomenik 'Kajmakčalanskom oslobodiocu'. I nadodao je: - Trebale bi to učiniti i Engleska i Amerika. Pri tome se nije smijao. Samo su mu se oči smijale.

Kavansko društvo s kojim sam svaki dan bivao živjelo je svojim životom, daleko od političkih mudrovanja, zaviljavajući jedan drugoga i sve oko sebe. Glavnu riječ je vodio Sibe Miličić. I često bi se dogodilo, ako je Sibe izvalio kakovu masniju šalu na račun koga mogućnika, Čipiko bi ustao, pogledao kosu Sibiu i bez riječi se udaljio od stola. Tada bi se Kosor grohotom smisao i Sibinjoj šali i i Čipikovom strahu.

Kosorov brat, koji je bio malo viši o Kosora i nije bio crvenih obraza i riđe kose, ali je bio jači grmalj od Kosora, bio je uvijek prisutan za tim stolom. Zapijljio je u glavu da je on bolji pjesnik od brata. Njegova žrtva je bio dobri Toša Manojlović koji je morao njegove pjesmotvorine čitati i o njima dati svoje mišljenje.

Jednog dana nisu došli u kavanu ni Kosor ni njegov brat. Nisu došli ni sutradan. treći dan se pojavio Kosorov brat. Saopćio nam je da Kosor ne može hodati jer mu je noga jako otekla – jača je nego dvije moje noge, a crvena kao pečeni rak.

Sibe i ja smo pošli vidjeti što je to s Kosorom. Stanovao je s bratom u jednoj prizemnoj sobi, negdje na Dorčolu. Našli smo ga gdje leži u krevetu. Pokazao

nam je otečenu nogu. Uistinu, strašno je izgledala. Bila je crvena kao novorođenče, ali debela kao godišnje dijete u pasu. Još su tu strahotu pogoršavale crvene dlačurine kojima je noga bila ukrašena.

- Kako si i od čega zadobio tu infekciju? – upitao ga je Sibe.

- Od proklete kozmičke zvijerke.

Mi smo se z gledali. Mislili smo, bunca u temperaturi. On je to primijetio i rekao:

- Kaldrmu ja zovem 'Kozmička zvijerka'. Kaldrma je skrivila da su me cipele našuljale. Od te vražje 'zvijerke' sva ta moja nevolja.

- Od čega je da je, ti moraš odmah u bolnicu, ako nije već prekasno.

Njegovom bratu sam rekao:

- Idi odmah po kola.

Kad su došla kola, brat je natovarao Kosora na rame i uvalio ga u kola. S njima je otišao i Sibe.

To je drugi put da sam vidio kako Kosora nose na ramenu. Prvi put u Ženevi, kad su ga crijeva zavijala, sada u Beogradu, kad ga je 'crveni vjetar' dohvatio.”
(str.93-94)

Ove Kljakovićeve crtice o Josipu Kosoru nisu samo sličice iz života naših dvaju značajnih umjetničkih imena. One su, u svjetlu osobnih sjećanja, vrijedan prilog razumije-vanju slojevitih odnosa u jednome nadasve turbulentnom vremenu u kojemu su i jedan i drugi igrali značajne društvene uloge, ali i prilog koji nastojanja naših duhova, da svojim talentom premoste jaz između naše sredine i Europe čini uvjerljivim i reljefnim.

JOSIP KOSOR IN CONTEMPORARY MEMORIES

Summary: In his autobiography *Libar mog života* Jozo Kljaković has left us quite a lot of interesting observations about our people in the dynamic European events after World War One. Especially interesting among these are the literary pictures about Josip Kosor. Three of these literary pictures by Kljaković about Kosor are a valuable addition to his unorthodox biography.

Key words: Kljaković, autobiographic testimonies, Kosor, biography

JOSIP KOSOR IN RICORDI CONTEMPORANEI

Riassunto: In questo libro autobiografico, *Libro della mia vita*, Kljaković Jozo ha lasciato un bel paio d'interessanti osservazioni del nostro popolo nelle dinamiche manifestazioni europee dopo la prima guerra. Di particolare interesse sono le testimonianze di Josip Kosor. Tre immagini di Kljaković su di esso sono un prezioso contributo alla sua biografia estremamente insolita.

Parole chiave: Kljaković, ricordi autobiografici, Kosor, biografia